

Szentgyörgyi Zsuzsa- Hold sötét oldalán 2011

(ÉS LV. évfolyam 2. szám, 2011. január 14.)

Az értelmiségből ma kik lehetnek a hiteles megszólalók?" - faggatja a neves író a riporter egy minapi interjújában. A bölcs válaszból csupa író szerepel. Természetes: értelmiségi ember, aki ráadásul hiteles, mert alkotó, mert tisztességes, mert van benne cselekvési vágy a társadalom élhetővé és a hatalom elviselhetővé tételére, nos, ilyen csakis író, esetleg színész, rendező, netán újságíró lehet. No jó, néha becsúszhat egy-egy jogász vagy pénzügyi zseni is. Orvos? Hébe-hóba, de nem jellemző. Mérnök, agrárszakember? No, az aztán szinte soha.

Miért? Talán nem értelmiségiek ez utóbbiak? Meg nem is hitelesek?

Megvan ennek a hagyománya. A Monarchiában, folytatva a Horthy-rendszerrel, úriember, dzsenti elsősorban jogásznak adta a fiát (lány nem számított). Mérnöknek? Elvértve csak. Eötvös Loránd nagy kivétel, de ugye ő is fizikus volt, az mégiscsak tisztább szakma. Országunk háromezer valahány településén mindenütt található legalább egy Kossuth utca, de hány Bánki Donátról, Jendrassik Györgyről, Wolf Emilről, Bródy Imréről vagy Gábor Dénesről elnevezett? Pedig Kossuth rengeteg kárt okozott az országnak, korona-játéka több évtizedre vetette vissza a gazdaságot, nemzetiségi politikája tovább mélyítette a viszályt a velünk együtt élő népekkel, míg ezek az alkotók (és még sorolhatnám tovább a neveket) csak hasznot hoztak hazájuknak (amely, igaz, jelentős részben kiüzte, rosszabb esetben meg is ölte őket).

Nagyon úgy tetszik, e jeles hagyományok ma is folytatódnak. A pártok vezetőinek képzettség (nem szakma, mert nem kevés közülük, aki a parlamenten kívül valódi munkahelyen nem dolgozott) szerinti meg-oszlásából is kitűnik, dominál a jogász végzettségűek aránya. Itt is, ott is, kormánypártban, ellenzékben egyaránt. Tán nem is baj, ha a képviselők zöme jogvégzett ember, ők tudnak (tudnának) jó törvényeket alkotni. De mégis, hol a való világ jelenléte a döntések előkészítésében és a döntésekben?

Hol a reális világ? Nos, a döntések előtt meg lehet kérdeni a civil szervezeteket, szakmai egyesületeket, szakértőket, vitázni lehet, iterálni, visszacsatolni. Lehet, de a rendszerváltás óta egyetlen kormány sem igazán élt vele, vagy ha igen, legtöbbször formálisan. Hozzáteszem, a sajtó sem jeleskedik abban, hogy a reálértelmiséget megszólaltassa, a gazdaság többletértéket létrehozó folyamatairól tájékoztasson. Elmondok néhány példát. Lentről kezdem, a kevésbé fontostól fölfelé haladva.

Az első. Száztíz éves fennállását ünnepelte a magyar villamosmérnökök egyesülete, az MEE. Nem semmi, hogy sikerült történelmünk tizenegy évtizedét túlélni, micsoda száztíz évet: két világháborút, országcsönkítést, forradalmakat, diktatúrákat. Az egyesület ma is él, sőt, virágzik, taglétszáma nő. Egyetlen sor, egy mínuszos hír nem jelent meg róla. Minek? Semmi szenzáció, semmi botrány, csupán néhány ezer mérnök ügye. Más lenne a helyzet, ha mondjuk egy, a

világszínvonalhoz képest hatodrangú sportegyesületről lenne szó.

A második. Az új kormány elvonta a filmek állami juttatásának nagyobb részét, hajói emlékszem, 2,5 milliárd forintot. Heteken keresztül elektronikus és nyomtatott médiában szinte minden nap elhangzottak panaszok, feljajdulások. Szenvedélyes megszólalások, hogy jaj!, most mi lesz a magyar... mivel is? A filmművészettel? Nem annyira, inkább a filmiparral. Mert rendben van, kísérleti alkotások, új szemléletek megfogalmazói, ismeretterjesztő és dokumentumfilmek kapjanak támogatást az adófizetők pénzéből, de ugyan miért kellene támogatni profitot elérni célzó ipari alkotásokat? Aligha hinném, hogy a technikailag nagyszerű, de tartalmában primitív *Avatar* létrehozását a pénzes befektetőkön kívül államilag is fizették volna. Ezzel szemben szinte teljesen szó nélkül maradt, hogy az innovációs alapból 16 milliárd forintot „zárolt” a kormány. A szó azért van idézőjelben, mert ez egyszerűen elvonást jelent. Teljesen zavaros a helyzet az igen alacsony hierarchiaszintre süllyesztett innovációs hivatal körül. Márpedig, egyebek között, az Európai Unió kutatási-fejlesztési programjaiban való részvételünkhöz is elengedhetetlen a hazai hozzájárulás, tehát lemaradunk EU-pénzekről, nemkülönben a közös munkákról.

A harmadik. Új, közös hazánk, az Európai Unió nemigen kényezteti az újonnan jötteket a legelőremutatóbb fejlesztési lehetőségekben való részvétellel. Az EU hét közös kutatóintézete közül valamennyi „rég” tagországokban található. A rendkívül ígéretes neutronforrás-intézményt is elvitték előlünk a svédek. Pedig milyen lehetőségek ezek! Nem csak szellemileg, mert természetesen az ilyen intézetek gyűjtőlencségei a kiváló fejeknek, akik a világ sok részéből odagyűlnek, termékenyítő gondolatokkal, együttműködéssel. Hanem gazdaságilag. Mert a létesítményt meg kell építeni, ami legalább két-három éves nagy munka a hazai építőiparnak, azután pedig fenn kell tartani, jelentős számú helyi vállalkozást, embert foglalkoztatva. Amellett az idejövő külföldiek laknak, étkeznek, mosatnak, ezáltal megint csak munkával látva el a vendégfogadó helyiséget.

Ilyen lehetőség lenne (amikor e sorokat írom, még nem dőlt el a sorsa, meglehet, mire megjelenik a cikk, már tudjuk, széna-e vagy szalma) az Extrémé Light Infrastructure (ELI), egy egyedülálló, különleges szuper lézer kutatóhelyének Szegedre telepítése. Különböző feladatokkal három helyszínen folya a kutatás, rajtuk kívül Prágában és Bukarestben. Magyarország az ELI-vei a lézerkutatás és a kapcsolódó alkalmazások világközpontjává válhatna. Ám a magyar kormány *húzza*, az időt, nem dönt, és félő, elúszik ez a hajó (is). De ki figyel a reálértelmisség kiáltásaira? Még akkor sem, amikor a téma vezető kutatói a mostani kormánypárthoz húznak inkább. Még akkor sem, ha egyebek között jeles fizikusok és mérnökök, a nagy tekintélyű Gábor Dénes-díj kitüntetettjei drámai felhívást tettek közzé. Kétségtelenül az a látszat ébred, mintha büntetni akarnák a makacs várost, amely nem a mi emberünket választotta meg. Nyilván nagyon fontos lenne, hogy a nemzet értesüljön minderről. Ám alig kapott negyedakkora nyilvánosságot ez a halogatás, mint a filmek panasza... A negyedik. A kormány határozatot hozott, hogy megszüntet több tucat alapítványt és közalapítványt, átalakítva egyeseket közhasznú non-profit gazdasági társasággá. Nagy feljajdulás következett, de szinte mindenütt ugyanazon egy-két társadalomtudományi szervezetért aggódva. Sehol, egyetlen fórumon nem említették a Puskás Tivadar vagy az Iparfejlesztési Közalapítványt, az

alapítványok közül például az Osztrák-Magyar Tudományos és Kooperációt, a Mérnök-továbbképzést, az Agrár-vállalkozási Hitelgaranciát. És főleg és elsősorban szó sem esett a kiváló kémikus, egykori innovációs miniszter Pungor Ernő által létrehozott, négy intézettel működő Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közalapítványról.

Nem meglepő, hogy szaporodnak a gondok a mérnök-utánpótlással. A fiatalok nemigen választják a valóban nehéz, sok munkát igénylő műszaki pályákat. A merítés kicsi és nem is mindig a legjobbakból való. De miért is választanak? Hiszen itt van például a vízmérnökök esete. A rendszerváltás ugródeszkája (hogy ^ szép képzavarral éljek) a nagymarosi vízlépcső lerombolása volt. Ostoba, eltúlzott és elhamarkodott ku-rucos virtussal szórt el népünk dollármilliárdokat. Ezzel együtt járt a vizes szakma sokszoros megalázása, intézményeinek szétzilálása, vagyoniának szétszórása, hatóságok közötti ide-oda dobálása. Lassan kiöregszenek a régiek, és a korábban nemzetközileg is nagyra tartott vízépítő szakmában igen gyér az utánpótlás. Meg is van az eredménye: egyebek között a mostani rettenetes belvízhelyzet ennek egyik tragikus folyománya.

Volt egy kiemelkedő iparágunk, a közúti járművek - teherautók és főleg autóbuszok - gyártása. Fénykorában az Ikarus évente 13, sőt nem egy évben 15 ezer járművet hozott létre, bennük a csepeli, a győri gyár főegységeivel és seregnyi kisebb-nagyobb beszállító munkájával. A termékek többsége exportra ment, kaptunk érte például szovjet kőolajat, amit aztán nagy haszonnal vagy feldolgoztunk, vagy nyugatra továbbadtunk. A rettenetesen elhibázott privatizáció mindezt elsöpörte. Szerencse, hogy a szakértelem, a kiváló mérnöki műhelyekiskolák szelleme megmaradt, ennek köszönhetjük, hogy most a gépjárműipar sikerágotat nálunk.

Mérnökök, technikai szakemberek működtetik a bonyolult modern gépeket, berendezéseket a medicinában, a telekommunikációs rendszerekben, az informatikában, a környezetgazdálkodásban. Fennakadások nélkül, észrevétlenül, ám folyamatosan működnek közműveink: a villamosenergia-, a gáz- és vízellátás, az úthálózat, amelyek általában csak akkor kapnak teret a médiában, amikor baj van: leszakad a zúzmarától a vezeték, nincs gázszállítás a szomszéd ország gáncsoskodása miatt.

Csendesen dolgoznak, pártok, politikusok és a média igazi figyelme nélkül. Megkérdezték-e egyszer is a MAL mérnökeit, nekik mi a véleményük a tragédiáról? Mennyit tudtak előzményekről? Milyen most a közérzetük? Hogyan tudják folytatni a munkát és mik az elképzeléseik a fejlesztésekről, megújításról (ha még lesznek)? Lehet, hogy megkérdezték, kár, hogy én nem találtam ilyen cikkeket lapokban, riportokat rádióban, tévében.

Miből élünk, miből terem a pénz, amit pénzügyeink rakosgatnak ide-oda? Miből lesz GDP, miből fizetjük az adósságtörlesztést? A vagyonié-nyúlás és -felélés nem tarthat ki sokáig, végül mégis csak termelni kell -és főleg eladni, eladhatót létrehozni iparban, szolgáltatásokban, élelmiszergazdaságban. Versenyben, erős, olykor igencsak kegyetlen versenyben. Már nincs végtelen piacú Szovjetunió, már nincsenek mankók, kontingensek. A versenyben pedig csak az tud megmaradni, aki újjal, fejlettebbel, több funkcióval, megbízhatóval tud előállni. Vagyis állandóan újítani kell: kutatni, és a kutatások eredményeit mihamarabb betáplálni a

gazdaságba. Ki tudna ma eladni egy tizenöt év előtti mobiltelefon-készüléket? A mostaniak tömege legfeljebb negyede azoknak, miközben legalább tízszer annyi, egészen újfajta funkciót tudnak. De említhetnek autót, háztartási gépet, orvosi berendezést, még akár hajszárítót is.

A versenyképesség motorja a megújulás, az innováció. Nos, ez az, amit nálunk a rendszerváltás óta kormányaink rendre ignorálnak. Talán még az Antall-kormány idején volt a legelfogadhatóbb a helyzet, mert bár a miniszterelnöknek nemigen volt affinitása a gazdaság dolgaihoz, de legalább az innováció ügyének képviselőjéül kormánytagként egy nagy tudóst nevezett ki, aki értett a reálfolyamatokhoz is. Már említettem a most ki tudja, milyen sors előtt álló Bay Zoltán Közalapítványt, ezt szintén ő, Pungor Ernő hozta létre. Volt tehát a kormányban szava az innovációnak, csak sajnos minnek, mivel épp akkor zajlott az iparunkat szétziláló privatizáció (meg a zöldbárózás, vele a mezőgazdasági nagyüzemek szétbom-bázása), így átütő hatásokat nem tudott elérni, sok értékes intézkedése végül homokba fulladt.

Nem mondhatni azt sem, hogy a Horn-kormány kegyes lett volna a műszaki tevékenységekhez és az innovációhoz. Főleg a liberálisok vadabb, könyörtelenségéről elhíresült ága követelte folyamatosan ezen intézmények felbontását - elég sikeresen. Betetőzte az SZDSZ kártevéseit az első Orbán-kormány, amikor a még elég jól működő innovációs hivatalt lesüllyesztették, bár ekkor legalább egy kiváló kutató lett államtitkár-helyettesi rangban a kormányzati felügyelője. A nyolcéves szocialista kormányzat szomorú történet e tekintetben. A hivatal egyre lejjebb került a hierarchiában, empátiaszegény és rosszul működő-gazdálkodó elnökök sorával. Egyikük ráadásul filmes szakember volt. A korábbi önálló gondolkodású, iparban-mezőgazdaságban jártas, tekintélyes szakemberek helyett egyre inkább adminisztrátor lelkületű munkatársak jöttek, a munka iszonyúan elbürokratizálódott. 2008-ra sikerült a mérnökszakmákból jövő sürgetésekkel elérni, hogy létrehoztak egy innovációs miniszteri posztot, végre lett ennek az életfontosságú ügynek képviselője a kormányban. Tartott egy évig...

És most itt vagyunk a mában, tán még reménytelenebbül. Az új kormány gyorsan kirepítette az innovációs hivatal utolsó elnökét, ő egyébkéntje szakmai múltú mérnök volt. Kiírtak pályázatot, de az - ki tudja, miért? - nem sikerült. Az innovációra fordítható pénz jelentős részét (már említettem, 16 milliárdot) elvonták, „zárolták”. Számlákat nem fizetnek kirúj pályázatokat nem hirdetnek. Ijedt, tengő-lengő munkatársak várják, hogy végre-valahára ígét hirdessenek. Ne ítéljük el őket, hiszen ugye indoklás nélkül elbocsáthatók. Egyébként a kormányzatban az innovációért felelős helyettes államtitkárhoz tartozik még a turizmus és az ifjúság ügye.

Most mindenki el van foglalva a szájkosár-törvénnyel. Joggal. Magam is beleborzongok, ha a jövőre fondolok. De azért közben élni is ell. Vegyük észre: az államháztartás hiányát lehet úgy is csökkenteni, hogy a költségvetésben visszafogják a kiadásokat, és úgy is, hogy növelik a nevezőt, vagyis a nemzeti terméket. Mintha ez nemigen jutna eszébe a döntéseket hozó okosoknak. Márpedig ahhoz többet kell megtermelnünk és - ismétlem - nyereségesen eladnunk. De csak olyat tudunk értékesíteni, ami megfelel a piac igényeinek.

Érdemes végre észrevenniük politikusoknak és kommunikátoroknak egyaránt:

dolgozik a hazában jó néhány tízezer ember azon, hogy e követelmények meg is valósuljanak. Gyári mérnökök, agrárszakemberek, tudományos kutatók, egyetemi oktatók.

Az elfeledett reálértelmiség. A Hold örökösen sötét oldalán.

(A szerző a Magyar Mérnök Akadémia elnöke)

